

Sygn. akt I UK 269/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 stycznia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania W. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 19 stycznia 2016 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 28 stycznia 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 9 września 2013 r. Sąd Okręgowy w G. zmienił decyzję Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 31 stycznia 2013 r. i przyznał W. R. prawo do emerytury pomostowej od dnia 7 września 2013 r.

W sprawie ustalono, że wnioskodawca w okresie od 1 września 1982 r. do 30 września 2003 r. zatrudniony był w Przedsiębiorstwie Budowy S. S.A. w B., początkowo na stanowisku ślusarza remontowego, a od 24 czerwca 1986 r. w charakterze spawacza. Przede wszystkim spawał konstrukcje stalowe do szybów (90% wszystkich prac) oraz wykonywał inne drobne prace spawalnicze. Praca ta była przez wnioskodawcę wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. W ostatnich dwóch latach zatrudnienia wnioskodawca zajmował się głównie specjalistycznym spawaniem rurociągów, w których ciśnienie przekraczało 100 atmosfer, a spawy przechodziły specjalne prześwietlenie. W okresie od 13 października 2011 r. do 6 września 2013 r. wnioskodawca był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Robót Górniczych w J. jako spawacz gazowy i elektryczny.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że w okresie od 25 czerwca 1986 r. do 30 września 2003 r., pracując na stanowisku spawacza gazowego i elektrycznego wnioskodawca wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę w szczególnych warunkach, o której mowa w wykazie A, Dział V, poz. 4 oraz Dział XIV, poz. 12 - stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie), a tym samym spełnił warunki do emerytury pomostowej z art. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 965 ze zm.).

Wyrokiem z dnia 28 stycznia 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego od powyższego wyroku.

Po uzupełnieniu postępowania dowodowego Sąd odwoławczy stwierdził, że skoro w okresie od 25 czerwca 1986 r. do 30 września 2003 r. wnioskodawca wykonywał prace uznane w przepisach rozporządzenia za prace w szczególnych warunkach oraz w okresach od 11 do 15 listopada i od 28 listopada do 30 listopada 2009 r. świadczył pracę, o której mowa pod poz. 28 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych (bezpośrednio przy spawaniu łukowym lub cięciu termicznym w pomieszczeniach o bardzo małej kubaturze z utrudnioną wentylacją), co zostało potwierdzone w świadectwie pracy wystawionym przez Przedsiębiorstwo

Robót Górniczych „R.” w J. z dnia 16 października 2011 r., to spełnił on warunki do emerytury pomostowej określone w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił: 1) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 4 pkt 6 w związku z art. 3 ust. 1 i 4 ustawy o emeryturach pomostowych, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w twierdzeniu, że wnioskodawca spełnia określone w art. 4 warunki do nabycia świadczenia, mimo że z okoliczności sprawy wynika, iż po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 powołanej ustawy; 2) naruszenie przepisów postępowania w stopniu mogącym mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 382 oraz art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez wydanie wyroku z pominięciem zgromadzonego materiału dowodowego, prowadzące do uznania spełnienia przez wnioskodawcę warunków nabycia emerytury pomostowej.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji celem ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że w okresie od 3 czerwca 2004 r. do 16 października 2011 r. wnioskodawca był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Robót Górniczych „R.” Spółce z o.o. w J., początkowo jako ślusarz spawacz na powierzchni, a następnie, od 1 kwietnia 2009 r. jako spawacz elektryczno-gazowy na powierzchni. Kilkundniowe okresy wykonywania przez wnioskodawcę pracy „przy spawaniu łukowym w pomieszczeniach o małej kubaturze z utrudnioną wentylacją” nie stanowiły zatem dopełnienia warunku określonego w art. 4 pkt 6 w związku z art. 3 ust. 4 ustawy o emeryturach pomostowych. Prace, które nie należą do podstawowych obowiązków pracownika i nie są wykonywane każdego dnia nie spełniają bowiem wymogu pełnego wymiaru czasu pracy (tak np. w wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 12 października 2011 r., I OSK 510/11). Również dane z konta ubezpieczonego nie potwierdzają, aby pracodawca dokonał zgłoszenia wykonywania przez niego w 2009 r. pracy w szczególnych warunkach. Stawia to pod znakiem zapytania stanowczość wniosków sformułowanych w tym zakresie przez Sąd drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna okazała się usprawiedliwiona.

Ustawa o emeryturach pomostowych zastąpiła przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 965 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna), określające zasady przyznawania emerytur w niższym wieku pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nowymi regulacjami określającymi zasady nabywania wcześniejszych emerytur z tytułu tego rodzaju pracy. Ustawa o emeryturach pomostowych ma charakter przejściowy, ograniczając prawo do uzyskania świadczenia do osób urodzonych po dniu 31 stycznia 1948 r., które prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze rozpoczęły przed dniem 1 stycznia 1999 r. Celem tej ustawy jest ograniczenie kręgu uprawnionych do emerytury z powodu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze do mniejszej liczby sytuacji uzasadnionych rzeczywistą koniecznością przejścia na emeryturę przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w których oczekiwania osób, które rozpoczęły wykonywanie takiej pracy na starych zasadach, na wcześniejsze przejście na emeryturę powinny zostać zaspokojone (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62 i z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185, uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09, OTK-A 2010 nr 3, poz. 21 oraz uzasadnienie projektu ustawy, Sejm RP VI kadencji, nr druku 1070).

Wskazany cel ustawy o emeryturach pomostowych realizują przepisy określające warunki nabycia prawa do przewidzianego w niej świadczenia, w tym art. 4 i art. 49. W myśl pierwszego z nich, prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący, co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący, co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący,

co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy. Z unormowania tego wynika, że przy nabywaniu prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 4 ustawy uwzględnieniu podlegają przypadające przed dniem 1 stycznia 2009 r. okresy pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej, jednakże dotyczy to wyłącznie sytuacji spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich pozostałych przesłanek określonych w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych. Inaczej rzecz ujmując, osobom wykonującym przed dniem wejścia w życie tej ustawy prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej), uwzględnia się do dnia 1 stycznia 2009 r. okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów rozporządzenia z 1983 r., pod warunkiem, że wykonywały po dniu 31 grudnia 2008 r. pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Możliwość ta jest natomiast wyłączona w stosunku do osób, które takiej pracy po wskazanej dacie nie wykonywały, a w rezultacie nie spełniają warunku określonego w art. 4 pkt 6 tej ustawy.

W ocenie Sądu drugiej instancji, wnioskodawca spełnił określone w art. 4 pkt 5 i 6 ustawy o emeryturach pomostowych warunki wymagane do nabycia prawa do przewidzianego w niej świadczenia, gdyż wykonywał przed dniem 1 stycznia 1999 r. (od 25 czerwca 1986 r.) pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy emerytalnej oraz po dniu 31 grudnia 2008 r. (w okresach od 11 do 15 listopada i od 28 do 30 listopada 2009 r.) pracę w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych. Uszło jednak uwagi Sądu odwoławczego, że w myśl art. 3 ust. 4 tej ustawy, dodatkowym wymogiem pozwalającym na uznanie wykonywania przez pracownika prac, o których mowa w art. 3 ust. 1, jest ich wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy. Wymaganie to

jest związane z czasem narażenia pracownika na wpływ czynników ryzyka wymienionych w tym ostatnim przepisie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 2013 r., III UK 106/12, LEX nr 1555688).

Sąd drugiej instancji nie rozważał spełnienia tego warunku przez wnioskodawcę, a w konsekwencji w ustaleniach stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku pominął podnoszoną przez skarżącego okoliczność, że w okresie od 3 czerwca 2004 r. do 16 października 2011 r. wnioskodawca był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Robót Górniczych „R.” Spółce z o.o. w J., początkowo jako ślusarz spawacz na powierzchni, a następnie jako spawacz elektryczno-gazowy na powierzchni, zaś pracodawca nie dokonał zgłoszenia wykonywania przez niego prac w szczególnych warunkach dla celów ubezpieczenia wypadkowego. Stanowi to o zasadności zarówno zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c., jak i zarzutu obrazy prawa materialnego. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, co uzasadnia kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego niewłaściwe zastosowanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2014 r., II UK 393/13, LEX nr 1475166 i powołane w nim orzeczenia).

Podnoszone przez skarżącego okoliczności mają istotne znaczenie dla oceny, czy wykonywanie przez wnioskodawcę przez 8 dni w listopadzie 2009 r. pracy wymienionej pod poz. 28 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych może być uznane za jej wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy, ustalonym w przyjętym okresie rozliczeniowym według zasad określonych w przepisach Kodeksu pracy. W tym kierunku wypowiedział się także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 stycznia 2013 r., I UK 448/12 (LEX nr 1396383), stwierdzając, że z wykładni art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych wynika, iż dla zaliczenia do okresu pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia w takich warunkach w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2008 r. wymagane jest, aby co najmniej jeden miesiąc takiego zatrudnienia przypadał przed dniem 1 stycznia 1999 r. oraz jeden miesiąc po dniu 31 grudnia 2008 r. Również w powołanym wyżej wyroku z dnia 22 lipca 2013 r., III UK 106/12, Sąd Najwyższy stwierdził, że w art. 3 ust. 4

ustawy o emeryturach pomostowych chodzi o wymiar czasu pracy faktycznie wykonywanej w narażeniu na czynniki ryzyka określone w art. 3 ust. 1 tej ustawy, które powodują, że dane prace są pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach. Dlatego dla uznania, że praca jest wykonywana w szczególnych warunkach niezbędne jest jej rzeczywiste wykonywanie w pełnym wymiarze czasu pracy, to jest codziennie i przez całą przewidzianą dla pracownika dniówkę roboczą. Za taką wykładnią użytego w art. 3 ust. 4 pojęcia „w pełnym wymiarze czasu pracy” przemawia w szczególności to, że ustawodawca związał go ze sformułowaniem „pracowników wykonujących”, co jednoznacznie wskazuje, że pełny wymiar czasu pracy związany jest z rzeczywistym wykonywaniem prac, o którym mowa w ust. 1, w takim właśnie wymiarze czasu pracy. W konsekwencji Sąd Najwyższy stwierdził, że w pełni uprawnione jest w tym zakresie odwołanie się do utrwalonej wykładni podobnych pojęć użytych w § 2 ust. 1 rozporządzenia z 1983 r., w myśl której praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów prac wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia. W ocenie obecnego składu Sądu Najwyższego, pogląd ten należy uzupełnić o stwierdzenie, że skoro incydentalne (sporadyczne), uboczne i krótkotrwałe - w stosunku do czynności podstawowych kwalifikowanych jako praca w szczególnych warunkach - wykonywanie czynności w warunkach nienarażających na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia, nie stanowi podstawy do wyłączenia ich wykonywania z okresów szczególnego zatrudnienia dla celów emerytalnych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 2009 r., II UK 333/08, LEX nr 1001310 oraz z dnia 12 kwietnia 2012 r., II UK 233/11, OSNP 2013 nr 7-8, poz. 86), to - *a contrario* - sporadyczne i krótkotrwałe wykonywanie czynności w narażeniu na czynniki ryzyka, o których mowa w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, nie stanowi wykonywania pracy w szczególnych warunkach w pełnym wymiarze czasu pracy w rozumieniu art. 3 ust. 4 tej ustawy.

Należy zaznaczyć, że możliwość uzyskania emerytury pomostowej przez osoby niespełniające warunku z art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych przewiduje art. 49 tej ustawy. Według tego przepisu, prawo to przysługuje osobie,

która: 1) po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 2) spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12; 3) w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Oznacza to, że art. 49 w miejsce warunku z art. 4 pkt 6 wprowadza wymaganie, aby zainteresowany spełniał w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2009 r.) warunek posiadania co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i odpowiednio stosowanego art. 108 § 2 k.p.c.

eb